

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 18 mars 1943 kl. 5 e. m.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående tillgodoräknande såsom tjänstgöringstid av tid, varunder inkallade jordbrukare och jordbruksarbetare varit tjänstlediga för jordbruksarbete.

I en inom andra kammaren väckt, till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 218, har herr *Pettersson* i Dahl m. fl. hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att sådana bestämmelser med avseende på inkallade jordbrukares och jordbruksarbetares tjänstledighet för jordbruksarbete utfärdas, att dylik tjänstledighet med högst en månad räknas som fullgjord tjänstgöringstid.

Motionen.

Inom första kammaren har en likalydande motion, I: 147, väckts av herrar *Verner Andersson* och *Gustavson*.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen II: 218.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från chefen för försvarsstaben och statens arbetsmarknadskommission, lantbruksstyrelsen, statens livsmedelskommission, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk samt landsorganisationen i Sverige.

Yttranden.

Chefen för försvarsstaben erinrar om att det nu gällande systemet med hempermittering av jordbrukare ej tillkommit i syfte att minska beredskaps-tjänstgöringen för jordbrukarna utan i det allmännas intresse, att jordbrukets behov av arbetskraft säkerställes vid de tidpunkter då detta behov är särskilt stort. Under hempermittering för jordbruksarbete — liksom för skogsarbete och annat arbete — utöva de värnpliktiga sitt civila yrke och åtnjuta vanlig civil inkomst. Ur rättvisesynpunkt finnes ej anledning att de i jordbruksnärningen sysselsatta skola få såsom militär tjänstgöringstid räkna tid varunder de hempermitterats. Försvarsstabschefen framhåller vidare, att de värnpliktiga, som hempermitteras för jordbruk eller annat arbete, i stor utsträckning få kortare verklig beredskapstjänstgöring än övriga värnpliktiga. Vid vanliga beredskapsförband, som organiseras för vissa tjänstgöringsomgångar, ha nämligen de värnpliktiga ej att fullgöra ett bestämt antal dagars tjänstgöring, utan förbanden hempermitteras i sin helhet vid omgångens slut, oberoende av om viss personal under tjänstgöringsomgången åtnjutit hempermittering. Övergången till fältdepå och tjänsten vid denna medför emellertid ett begränsat behov av arbetskraft. Detta behov tillgodoses främst med frivilligt kvarbeordrad personal ur förbandet eller med särskilt inkallade värnpliktiga, som tidigare

icke alls eller endast kortare tid fullgjort beredskapstjänstgöring. Skulle behovet icke kunna fyllas på angivet sätt, tagas lämpligen i anspråk värnpliktiga, vilka åtnjutit hempermittering under tjänstgöringsomgången eller tidigare omgångar, dock med hänsynstagande till jordbrukets behov av arbetskraft. Försvarsstabschefen anser icke att motionärerna förebragt något bärande skäl för ändring i gällande bestämmelser eller praxis utan avstyrker motionen.

Statens arbetsmarknadskommission anser, att någon oklarhet om huruvida värnpliktiga jordbrukare med s. k. uppgiftskort, vilka under kortare perioder hempermitterats för sådd och skörd, få räkna den tid, de äro hempermitterade, sig till godo som fullgjord militär beredskapstjänstgöring, ej synes behöva föreligga. De värnpliktiga ifråga ha nämligen hempermitterats, ej beviljats tjänstledighet. Jämlikt 5 § krigsledighetsbestämmelserna (SFS nr 986/1940) är hempermittering ett avbrott i den militära tjänstgöringen och kan sålunda ej få tillgodoräknas som sådan. I högkvarterens order den 26 juni 1942 ha till yttermera visso lämnats närmare bestämmelser i berörda hänseenden. Vid bedömandet av lämpligheten att bereda jordbrukare de i och för sig önskvärda fördelar, som i motionen ifrågasättas, böra beaktas de liknande krav, som i sådant fall möjligen komma att ställas från andra näringsområden. Det bör likaledes beaktas, att en dylik avlastning av jordbruksnäringen kommer att medföra ökade anspråk på andra kategorier värnpliktiga. Den i motionen väckta frågan synes sålunda i själva verket sammanhänga med frågan om en rättvis fördelning över huvud taget av de bördor, som samhället på grund av krisen måste ålägga medborgarna.

Lantbruksstyrelsen anser det önskvärt, att, därest så med hänsyn till den militära beredskapen finnes kunna ske, permission, som beviljas jordbrukare och jordbruksarbetare, må kunna åtminstone delvis räknas såsom fullgjord beredskapstjänstgöring. Huruvida sådant tillgodoräknande för jordbrukares del bör omfatta så lång tid som en månad, vilket föreslagits i motionen, synes dock tveksamt. En tid av förslagsvis tjugo dagar årligen synes lantbruksstyrelsen mera skälig.

Statens livsmedelskommission framhåller, att det ur jordbrukets produktionsynpunkt naturligen måste vara fördelaktigt ju mindre jordbrukets arbetskraft tages i anspråk för militärändamål. Ur rättvisesynpunkt synes motionen emellertid knappast kunna tillstyrkas. Fråga uppstår då enligt livsmedelskommissionen, om det för jordbruksproduktionens upprätthållande kan anses nödvändigt med inskränkningar i jordbrukarnas beredskapstjänstgöring i enlighet med motionärernas förslag. Givetvis är det av den största betydelse, att all tillgänglig arbetskraft inom jordbruket kan ställas till förfogande under de bråda tiderna för sådden samt skördens tagande. Härför är emellertid redan sörjt genom det hempermitteringssystem med uppgiftskort, som kommit till användning. Under vinterhalvåret torde däremot knappast med fog kunna påstås, att icke jordbruket kan i viss utsträckning minska sin arbetskraft. I den mån militärmyndigheterna förlägga inkallandet av jordbrukspersonalen till fullgörande

av sådan tjänst, som ersätter hempermittering för jordbruksarbete, till de tider, som ur jordbrukssynpunkt äro mindre arbetskrävande, synes sålunda ej heller ur produktions- och försörjningssynpunkt anledning förefinnas att tillstyrka bifall till motionärernas förslag. Av motionärerna har emellertid framhållits, att kvarhållande av de värnpliktiga jordbrukarna ofta sker i direkt anslutning till tjänstgöringens fullgörande. Detta kan mången gång leda till att jordbrukarna få stanna kvar i tjänstgöring under tider, då jordbruket visserligen icke kräver så stor arbetsstyrka som under de med hempermitterings-systemet avsedda tiderna men dock i största utsträckning sysselsätter sin arbetskraft. I synnerhet gäller detta s. k. ensambrukare, som under sommarhalvåret om möjligt icke borde inkallas till militärtjänstgöring. Livsmedelskommissionen finner därför det med motionen avsedda syftet väl kunna tillgodoses genom att de militära myndigheterna föreläggas att icke inkalla jordbrukare till fullgörande av sådan beredskapstjänst, från vilken hempermittering för jordbruksarbetet tidigare erhållits, annat än under oktober—mars månader (för betdistrikten december—mars).

Riksförbundet landsbygdens folk framhåller, att förbundet i sin verksamhet upprepade gånger träffat på fall sådana, som av motionärerna anföras, och där det även klart kunnat visas, att ur ren samhällelig synpunkt det varit synnerligen önskvärt att vederbörande jordbrukare så fort som möjligt kommit hem från sin militärtjänst. Trots detta har vederbörande blivit kvarhållen för att fullgöra militärtjänst under tid motsvarande den, varunder han åtnjutit skördepermission. Det har icke beaktats att den skördepermission, som jordbrukare och jordbruksarbetare erhålla, är för knappt tillmätt för att de skola kunna tillfredsställande utföra sitt jordbruksarbete. När samhället under nuvarande tid är så oerhört beroende av största möjliga livsmedelsproduktion, måste det betecknas som ett allvarligt slöseri med resurser om jordbrukare och jordbruksarbetare kvarhållas i militärtjänst enbart därför att någon form av social rättvisa skall skipas. Då man kan antaga, att jordbrukets svårigheter med anskaffandet av behöflig arbetskraft komma att ytterligare skäras under innevarande år, anser sig förbundet på det livligaste böra tillstyrka, att de av motionärerna framförda synpunkterna vinna riksdagens gillande.

Sveriges lantbruksförbund delar motionärernas uppfattning, att frågan om och i vilken utsträckning s. k. skördepermission under beredskapstjänstgöring skall få tillgodoräknas som fullgjord beredskapstjänstgöring ej lämpligen bör vara helt beroende av vederbörande förbandschefs eget bestämmande. Då förbandschefen endast har att taga hänsyn till behovet av manskap vid varje särskilt tillfälle, lämnas självfallet stort utrymme för godtycke, och anledning gives till irritation och missnöje. Under innevarande år torde anskaffandet av arbetskraft i tillräcklig omfattning, särskilt vid sådd och skörd, bereda ännu större svårigheter än tidigare, och hempermittering av arbetskraft för jordbrukets behov erfordras i en avsevärd omfattning, om livsmedelsförsörjningen skall kunna säkras. Under sådana förhållanden måste det te sig särskilt obilligt, att

jordbrukare och jordbruksarbetare, som i den allmänna beredskapens intresse utnyttja möjligheterna till permission under längre eller kortare tid, skulle kvarhållas i tjänst vid förbandets hemförlovning i övrigt, för att en blott formell rättvisa skall skipas. Därest denna kategori ej utnyttjar den av statlig myndighet anvisade permissionsmöjligheten, torde ett läge lätt uppkomma, då militär personal måste utkommenderas för sånings- och bärgningsarbete å landsbygden. I de fall sådan kommendering skett i jordbruksbygder, dit militära förband förlagts, har ej ifrågasatts annat än att jordbruksarbetet skall räknas som fullgjord beredskapstjänstgöring. Förbundet hemställer, att ovan anförda synpunkter måtte beaktas vid ifrågavarande ärendes fortsatta behandling inom riksdagen.

Landsorganisationen, som icke anser sig ha att bedöma motionärernas förslag ur militär synpunkt, vill inte motsätta sig en allmän reglering av frågan om privilegiering av viss militär permissionstid men kan icke biträda förslaget om en särbehandling av frågan för jordbrukarnas och jordbruksarbetarnas vidkommande.

För egen del får utskottet anföra följande.

Utskottet.

Med hänsyn till livsmedelsförsörjningen i landet är det av den största betydelse, att icke jordbruksproduktionen genom brist på arbetskraft blir försatt i ett sådant läge, att den icke kan fylla sin viktiga samhällsfunktion. Utan tvivel ha de militära inkallelserna skapat många svårlösta problem i fråga om jordbrukets förseende med erforderlig arbetskraft. För att i görligaste mån tillgodose behovet av arbetskraft åt jordbruket under de tider detta behov är som störst, d. v. s. vid tiden för sådden och för skördens tagande, har tillskapats ett särskilt system för hempermittering av de i jordbruket sysselsatta.

I motionen har nu föreslagits att tid, varunder värnpliktiga sålunda åtnjuta ledighet för jordbruksarbete, skulle få tillgodoräknas som fullgjord beredskapstjänstgöring intill högst en månad varje år. Ett genomförande av en sådan ordning såsom allmän regel för värnpliktiga jordbrukare och jordbruksarbetare skulle emellertid enligt utskottets mening vara ägnat att väcka betänkligheter med hänsyn till att därigenom avsteg skulle ske från principen att inkallelserna i största utsträckning böra drabba alla så rättvist som möjligt. Ej heller bör förbises att, om motionärernas förslag genomfördes, värnpliktiga tillhörande andra yrkesgrupper, vilka komma i åtnjutande av ledighet från militärtjänstgöring för fullgörande av ur samhällets synpunkt betydelsefulla arbetsuppgifter, med fog skulle kunna göra gällande anspråk på motsvarande förmån som i motionen ifrågasatts för jordbrukare och jordbruksarbetare.

I detta sammanhang torde även beaktas de i högkvarterens order den 26 juni 1942 lämnade närmare föreskrifterna rörande ledighet, varom nu är fråga. Enligt dessa föreskrifter böra värnpliktiga, som åtnjutit ledighet för jordbruksarbete, inkallas eller kvarhållas för fullgörande av mot ledigheten svarande tjänstgöring endast då behov av personalen i fråga föreligger vid vederbörande förband och med hänsynstagande till jordbrukets behov av arbets-

kraft; någon inkallelse enbart för tillgodoseende av kravet på rättvisa bör icke förekomma. Såsom framgår av det utav chefen för försvarsstaben i ärendet avgivna yttrandet få också de värnpliktiga, som hempermitterats för bland annat jordbruksarbete, i stor utsträckning kortare verklig beredskapstjänstgöring än övriga värnpliktiga.

Av ovan angivna skäl anser sig utskottet icke böra tillstyrka bifall till motionen. I anslutning till vad livsmedelskommissionen i ärendet anfört vill utskottet dock understryka vikten av att vid inkallandet till beredskapstjänstgöring av jordbrukare och jordbruksarbetare — och särskilt s. k. ensambrukare — hänsyn i möjligaste mån tages till jordbrukets behov av arbetskraft under olika årstider, ävensom av att hos de militära chefer, som närmast ha att handlägga ärenden angående inkallelser och hempermitteringar, inskärpes betydelsen av att en sådan anpassning sker. Med en smidig tillämpning av gällande föreskrifter, vilken tager hänsyn till jordbrukets berättigade krav, torde syftet med motionen i huvudsak kunna bli tillgodosett.

Under återopandande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att här ifrågasvarande motion, II: 218, icke måtte någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1943.

På utskottets vägnar:

MARTIN LJUNGBERG.

Närvarande: herrar *Ljungberg, Hedqvist, Jonsson* i Alsen, *Nilson* i Spånstad, fru *Skoglund-Lindblom*, herrar *Skagerlund, Andersson* i Göteborg,* *Andersson* i Gisselås, fru *Linderoth-Andersson* och fru *Svedberg*.

* Ej närvarande vid utskottets justering.

Reservation

av herr *Nilson* i Spånstad.
